

Development of Safe Agricultural Products of Santi Suk District, Nan Province

Somkid Nunta¹ Kanongnat Runnawut² and Piyashat Desesai³

Received: December 21, 2022

Revised: March 02, 2023

Accepted: March 25, 2023

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the safe agricultural products of Santi Suk District, Nan Province; 2) to develop safe agricultural products of Santi Suk District, Nan Province; 3) to study ways to raise the level of safe agricultural products of Santi Suk District, Nan Province for a guideline to promote for the community to benefit in the future. The population and sample of study focused on the target group of Wat Pong Kham community enterprises and a group of experts, a group of manufacturers and a group of buyers. The results showed that 1) agricultural products of Santi Suk District were divided into 3 forms: 1.1) agricultural products were wax gourd, pumpkin, garlic, sticky rice, riceberry, banana, ginger, galangal, lemongrass, kale, etc.; 1.2) wicker basketry products were agricultural tools such as baskets, round bamboo basket, etc., household tools such as sticky rice baskets etc., animal catching tools such as fish traps (lob), bamboo fish traps (sai), coop-like trap for catching fish (sum), etc.; 1.3) processing products were sweet banana crisps, baked bananas with herbs, rice crackers, three flavours of ginger, bamboo green soap, etc.; 2) in terms

¹⁻³ Nakhon Nan Buddhist College

Corresponding author, e-mail: kidty_129@hotmail.com, Tel. 089-9534129

of agricultural product development process, it was found that farmers participated in the establishment of a community enterprise group covering all 3 sub-districts, namely the animal husbandry group, fruit and vegetable group and processing group. For sale, farmers brought their products to sell to the group with the Wat Pong Kham Community Learning Foundation as a model of management; and 3) in terms of guidelines for upgrading agricultural products, it was found that community enterprises should raise knowledge and create new knowledge from experiments and research, integrate with the practice of new agricultural theory, process agricultural products according to market demand, upgrade products with innovation and food production technology that had product development guidelines consisting of 3.1) having a story or origin of the product; 3.2) standardized production process; 3.3) having a product quality certification mark; 3.4) having a production process that was environmentally friendly, focusing on organic agriculture, integrating the group's "truth" principle, and 3.5) having a main market to support product orders regularly that was not a market fair or event provided by the agency.

Keywords: Product Development, Safe Agriculture, Product Upgrading

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรปลอดภัย อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน

สมคิด นันตะ¹ คณนาภา รุณวุฒิ² และปิยะฉัตร ดีสีใส³

Received: December 21, 2022

Revised: March 02, 2023

Accepted: March 25, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาผลิตภัณฑ์สินค้าทางการเกษตรปลอดภัย อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน 2) พัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าทางการเกษตรปลอดภัย อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน และ 3) ศึกษาแนวทางการยกระดับผลิตภัณฑ์สินค้าทางการเกษตรปลอดภัย อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน สำหรับเป็นแนวทางส่งเสริมเพื่อให้ชุมชนนำไปใช้ประโยชน์ในอนาคต ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเน้นกลุ่มเป้าหมายวิสาหกิจชุมชนวัดโป่งคำ และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มผู้ผลิต และกลุ่มลูกค้าซื้อ ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลิตภัณฑ์สินค้าทางการเกษตรของอำเภอสันติสุข แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ 1.1) ผลิตภัณฑ์ด้านการเกษตร เช่น พักเหี่ยว พักทอง กระเทียม ข้าวเหนียว ข้าวไรซ์เบอร์รี่ กล้วย ชিং ข่า ตะไคร้ ค่ะน้า เป็นต้น 1.2) ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน ได้แก่ เครื่องมือในการเกษตรกรรม เช่น กระบุง ตระกล้า ชะลอม เป็นต้น เครื่องมือในครัวเรือน เช่น กระจับปี่ข้าวหรือ แอบข้าว เป็นต้น เครื่องมือจับสัตว์ เช่น ลอบ ไช ข้อง สุ่ม เป็นต้น 1.3) ผลิตภัณฑ์ด้านการแปรรูป ได้แก่ กล้วยฉาบ กล้วยอบสมุนไพร ข้าวแตน ชิงสามรส สบู่ผ้าไหม เป็นต้น 2) กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร พบว่า เกษตรกรสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ครอบคลุมทั้ง 3 ตำบลได้แก่ กลุ่มเลี้ยงสัตว์ กลุ่มพืชผักผลไม้ และกลุ่มแปรรูป การจำหน่ายเกษตรกรนำผลิตผลของตนจำหน่ายให้แก่กลุ่ม โดยมีมูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนวัดโป่งคำเป็นต้นแบบของการบริหารจัดการ และ 3) แนวทางในการยกระดับผลิตภัณฑ์สินค้าทางการเกษตร พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรยกระดับ

²⁻³ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ

Corresponding author, e-mail: kidty_129@hotmail.com, Tel. 089-9534129

ความรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่จากการทดลองและวิจัย บูรณาการร่วมกับการฝึกปฏิบัติตาม การเกษตรทฤษฎีใหม่ แปรรูปผลิตภัณฑ์ด้านการเกษตรตามความต้องการของตลาด ยกระดับ ผลิตภัณฑ์ด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีผลิตอาหาร แนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย 3.1) มีเรื่องราวหรือที่มาของผลิตภัณฑ์ 3.2) กระบวนการผลิตที่ได้มาตรฐาน 3.3) มีเครื่องหมายรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ 3.4) มีกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เน้น เกษตรอินทรีย์ บูรณาการหลัก “สัจจะ” ของกลุ่ม และ 3.5) มีตลาดหลักรองรับสั่งซื้อผลิตภัณฑ์ อย่างสม่ำเสมอ ไม่ใช่ตลาดที่เป็นงานแสดงสินค้า หรืองานที่หน่วยงานจัดให้

คำสำคัญ: การพัฒนาผลิตภัณฑ์, เกษตรปลอดภัย, การยกระดับสินค้า

บทนำ

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ การที่มีผลิตภัณฑ์ที่ดีและมี คุณภาพสามารถช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์รวมไปจนถึงท้องถิ่น ด้วยการเพิ่ม ศักยภาพของชุมชนและใช้จุดแข็งของชุมชนทางด้านวัฒนธรรมวิถีชีวิตและภูมิปัญญาเพื่อ เชื่อมโยงสู่ภาคการผลิตและบริการเพื่อจะ สามารถสร้างเอกลักษณ์ของตนเองและขยายโอกาส ทางการตลาดมากยิ่งขึ้น ฉันทมัย เจียรกุล (2557) การพัฒนาชุมชนต้องเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนปัจจุบันสภาพทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมกำลังเป็นจุดอ่อนสำคัญต่อการรักษาฐานการผลิตและการให้บริการรวมทั้งการ ดำรงชีวิตของคนไทยซึ่งปัญหาดังกล่าวเกิดจากการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ ทรัพยากรดินเสื่อมโทรม ความหลากหลายทางชีวภาพถูกคุกคาม ความเสี่ยงในการขาดแคลนทรัพยากรน้ำในอนาคต ปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มสูงขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจและชุมชนเมืองการเปลี่ยนแปลง สภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติมีความผันผวนและรุนแรงมากขึ้นและข้อตกลง ระหว่างประเทศเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทวีความเข้มข้นซึ่งจะส่งผลต่อแนว ทางการพัฒนาประเทศในอนาคต

การปรับปรุงกระบวนการผลิตเป็นหัวใจสำคัญของการเพิ่มผลผลิต ลดต้นทุน เพิ่ม คุณภาพผลผลิต ที่ผ่านมามีประเทศไทยมีงานวิจัยด้านเกษตรมากมาย แต่น่าเสียดายที่ผลงาน เกือบทั้งหมดไม่ถูกนำไปปฏิบัติจริงในแปลงของเกษตรกร ทั้งนี้อาจเกิดได้จากหลายสาเหตุ อาทิ

เกษตรกรเข้าไม่ถึงงานวิจัยดังกล่าว เกษตรกรมีพฤติกรรมเคยชินกับการผลิตในรูปแบบเดิม หรือ เกษตรกร มีข้อจำกัดด้านการเงิน เราสามารถก้าวข้ามข้อจำกัดเหล่านี้ได้ด้วยความร่วมมือของ หน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคม และเอกชน การพัฒนาในระยะต่อไปจึงมุ่งเน้นการรักษา และฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติการสร้างความมั่นคงด้านน้ำ และการบริหารจัดการทรัพยากร ให้มีประสิทธิภาพการสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีลดมลพิษ ลดผลกระทบต่อสุขภาพของ ประชาชน และระบบนิเวศการเพิ่มประสิทธิภาพการลดก๊าซเรือนกระจก และขีดความสามารถ ในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ และการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร จัดการ เพื่อลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติและลดความสูญเสียในชีวิตและทรัพย์สินที่เกิดจากสา ธาณภัย

การพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นการปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตภัณฑ์ให้ ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค โดยรูปแบบในการพัฒนาอาจเป็นด้านบรรจุภัณฑ์ หรือตัว ผลิตภัณฑ์ งานพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นเครื่องมือที่มีความจำเป็น จะต้องอาศัยทั้งระบบและกลยุทธ์ ก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ในเชิงพาณิชย์ การสร้างแนวความคิดผลิตภัณฑ์เป็นขั้นตอนเริ่มต้นสำคัญที่มี ผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยอาศัยการเข้าถึงความต้องการหรือความพึงพอใจ ของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์อย่างแท้จริง การค้นหาความต้องการของผู้บริโภคจำเป็นต้องอาศัย เทคนิคต่าง ๆ การเลือกใช้เทคนิคใดนั้นขึ้นกับการพิจารณาความเหมาะสม ปัญหาของ การเกษตรที่ผ่านไรมักจะได้ยินคำว่าทำมากได้น้อย ราคาขึ้นอยู่กับกับผันผวนการตลาดของ พืชค้าคนกลาง หากกลุ่มเกษตรกรได้หันมาศึกษาและนำหลักทางการเกษตรแบบพุทธก็จะทำให้ การผลิตผลทางการเกษตรแบบการยั่งยืน ต่อเนื่อง รู้การบริหารจัดการแบบพึ่งพา การประกอบ อาชีพทางการเกษตรให้ยั่งยืนเกษตรกรพึ่งพาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประกอบ พระ พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2554) ได้ให้ความหมายของสัมมาอาชีวะว่า หมายถึง การเลี้ยง ชีวิตชอบ คือ เว้นจากเลี้ยงชีวิตโดยทางที่ผิด สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเว้นจากมิถิลาชีพทุก ชนิดประกอบแต่การงานที่สุจริต ไม่ผิดกฎหมายไม่ผิดศีลธรรม ไม่ก่อความเดือดร้อนทั้งแก่ ตนเองและบุคคลอื่น ดำเนินชีวิตด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้ถูกต้องตามด้วยบท กฎหมาย เคารพกฎกติกาของสังคมประกอบอาชีพที่สุจริตตรงไปตรงมา ไม่ทุจริตคอร์รัปชัน ไม่ ว่าจะเป็นสิ่งเล็กน้อยใด ๆ ก็ตามเพื่อการประกอบอาชีพสัมมาอาชีวะจะได้ถูกต้องตามหลัก ของพระพุทธศาสนาทำให้ผู้ที่ปฏิบัติตามมีวิถีชีวิตและจริยธรรม ในตนเองได้เป็นอย่างดี การ

ประกอบอาชีพทางการเกษตรปัจจุบันของเกษตรกร พบว่า ผลิตและจำหน่ายในกลุ่มชุมชนขนาดย่อม ย่อมได้รับการเอาใจใส่เปรียบดั่งนั้นจึงควรสร้างระบบและกลไกสำหรับการต่อรองทางการตลาด ได้แก่ การร่วมวิสาหกิจชุมชนเป็นการประกอบการของคนในชุมชนที่รวมกลุ่มกันทำงานโดยกลุ่มคนจำนวนหนึ่งที่มีปัญหา ความต้องการ ภูมิปัญญา ภูมิรู้ ฐานทรัพยากรที่เป็นไปในลักษณะเดียวกัน มีจุดประสงค์ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นการประกอบการเพื่อบริโภคของตนเอง ทดแทนการนำเข้า ลดการพึ่งพาภายนอก สร้างรายได้เพิ่มโดยใช้กระบวนการเรียนรู้เป็นตัวขับเคลื่อน มีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย เพื่อให้สามารถจัดการกับปัญหาหนี้สินความยากจนหรืออื่น ๆ ได้อย่างยั่งยืน

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรปลอดภัย อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน ในพื้นที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนอำเภอสันติสุข ได้แก่ ตำบลป่าเลาหวง ตำบลพงษ์ และตำบลดู่พงษ์ โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายวิสาหกิจชุมชนวัดโป่งคำ เป็นศูนย์สำรวจ วิเคราะห์ ออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ร่วมศึกษาและพัฒนา ผลกระทบของการดำเนินโครงการวิจัย จะก่อให้เกิดการสร้างธุรกิจชุมชนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ควบคู่กับการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตทางการเกษตรปลอดภัยทั้งในด้านการผลิต การซื้อ-ขายผลผลิตการแปรรูป และการบริโภคของคนในชุมชนอย่างมีส่วนร่วม โดยใช้ทรัพยากรของชุมชนมีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเกื้อกูลและเป็นธรรมจะส่งผลให้คนในชุมชนและภาคีเครือข่ายได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคมอันจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็งและการพัฒนาอาชีพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและคนในชุมชน มีรายได้ควบคู่กับการร่วมดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชนเพื่อนำไปสู่สร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิต ช่วยสร้างงาน สร้างรายได้ในชุมชน และสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบเศรษฐกิจในชุมชนสืบไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาผลิตภัณฑ์สินค้าทางการเกษตรปลอดภัย อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน
2. เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าทางการเกษตรปลอดภัย อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน
3. เพื่อศึกษาแนวทางการยกระดับผลิตภัณฑ์สินค้าทางการเกษตรปลอดภัย อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย 3 ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยทีมวิจัยจากวิทยาลัยสงฆ์นครน่านเป็นผู้ออกแบบกระบวนการร่วมกันกำหนดกิจกรรมการวิจัย แล้วดำเนินงานวิจัยตามแผนที่จัดทำไว้ โดยมีคณบดีนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่านให้การสนับสนุนการดำเนินงานวิจัย ซึ่งมีวิธีการดำเนินงานโดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศเป็นรากฐานของการสร้างความมั่นคงทางอาหาร การพัฒนาคุณภาพมาตรฐานตรงตามความต้องการของตลาด และการยกระดับเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์สินค้าทางเกษตรปลอดภัย

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอนดังนี้

2.1 การลงพื้นที่ชุมชนเป้าหมายเพื่อสนทนากลุ่ม สัมภาษณ์ และรวบรวมข้อมูลจากพระสงฆ์ ผู้นำชุมชนในพื้นที่พัฒนาอาชีพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและคนในชุมชนมีรายได้และวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ องค์ประกอบ การบริหารจัดการ การดำเนินงาน และปัญหาในพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรปลอดภัยสู่การยกระดับสินค้าทางการเกษตรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์สินค้าทางการเกษตรปลอดภัย

2.2 การสัมภาษณ์ สนทนากลุ่มกับตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เพื่อการสร้างเครือข่ายและสร้างการมีส่วนร่วมส่งเสริมและพัฒนาผลผลิตการเกษตรสู่เกษตรปลอดภัย

2.3 การพูดคุยกับกลุ่มเกษตรกร และกลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่ชุมชนเกษตรปลอดภัยวัดโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน เพื่อสำรวจและสอบถามผลิตภัณฑ์สินค้าทางการเกษตรปลอดภัย อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการคัดเลือกชุมชนเป้าหมายแบบเจาะจงเพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับองค์การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนเกษตร

ปลอดภัยวัดโป่งคำ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน โดยเน้นการทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) มีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ร่วมถอดบทเรียน และสรุปองค์ความรู้การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากการเกษตรบนฐานธรรมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสู่ เกษตรปลอดภัย อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน พัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าทางการเกษตรปลอดภัย อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน

ขั้นตอนที่ 2 ส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัย เป็นการส่งเสริมการพัฒนา หลังจากได้ข้อมูลสรุปองค์ความรู้จากกระบวนการถอดบทเรียน เบื้องต้นของชุมชนแล้ว และนำข้อมูลมาวิเคราะห์พื้นที่ที่ชุมชน โดยการนำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการการกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้เพื่อการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 ส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรปลอดภัย โดยการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการพัฒนาหรือเป็นขั้นตอนปฏิบัติการตามแผนการวิจัยที่ได้วางไว้ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการสร้างมูลค่าทางการเกษตรปลอดภัยโดยเน้นการทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR)

ขั้นตอนที่ 4 ส่งเสริมการตลาด จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดภัย โดยมีช่องทางการสร้างการตลาด 3 ช่องทางคือ 1) นำเสนอผลิตภัณฑ์ต่อผู้มีบทบาทของจังหวัดเพื่อให้เห็นความสำคัญและการพัฒนา อาทิเช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด พัฒนาชุมชนเป็นต้นสำหรับจัดนิทรรศการและบูธจำหน่ายสินค้า 2) จัดจำหน่ายด้วยตนเอง ด้วยการฝากร้านจำหน่ายต่าง ๆ ในจังหวัด 3) หาช่องทางการทำตลาดแบบออนไลน์ เป็นต้น โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 5 เป็นการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิจัย และผลของการพัฒนาจากการดำเนินการไปแล้วว่าสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดอย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที และนำข้อผิดพลาดไปเป็นบทเรียนในการดำเนินการต่อไป การเปิดโอกาสเข้าร่วมในพื้นที่ในชุมชนทั้งในด้านการใช้ทรัพยากรของชุมชนมีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเกื้อกูลและเป็นธรรม

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหวังให้เกิดการสร้างธุรกิจชุมชนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ควบคู่กับการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตทางการเกษตรปลอดภัยทั้งในด้านการผลิต การซื้อ-ขายผลผลิตการแปรรูป และการบริโภคของคนในชุมชนอย่างมีส่วนร่วม โดยใช้ทรัพยากรของชุมชนมีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเกื้อกูลและเป็นธรรมจะส่งผลให้คนในชุมชนและภาคีเครือข่ายได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคมอันจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็งและการพัฒนาอาชีพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและคนในชุมชน มีรายได้ ควบคู่กับการร่วมดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชนเพื่อนำไปสู่สร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิต ช่วยสร้างงาน สร้างรายได้ในชุมชน และสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบเศรษฐกิจในชุมชน

สรุปผลการวิจัย

1. ผลิตรัณฑ์สินค้าทางการเกษตรปลอดภัย อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน พบว่าผลิตรัณฑ์ทางการเกษตรแบ่งเป็น 3 ตำบลดังนี้

กลุ่มเกษตรกรตำบลป่าเลาหลวง ได้มีการรวมกลุ่มเกษตรกรผลิตได้แก่ ฝั่ เช่น ฝั่ชางหม่น ฝั่รวก ยังไม่ปรากฏผลิตรัณฑ์สินค้าจากฝั่ที่ชัดเจนเนื่องจากอยู่ในช่วงฝั่กำลังให้ผลผลิต และพบว่ามีการพัฒนาแนวคิดทางการเกษตรจากพื้นที่ใช้สอยหลังบ้านปลูกผักจำหน่ายแบบเกษตรอินทรีย์

กลุ่มเกษตรกรตำบลพงษ์ และตำบลทุ่งพงษ์ พบว่า มีพื้นที่ราบมากกว่าตำบลป่าเลาหลวง ผลิตรัณฑ์ทางการเกษตรที่พบได้แก่ กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกผักปลอดสารพิษ ข้าวไรซ์เบอร์รี่ ฟักทอง ถั่วฝักยาว ชิม ข่า ตะไคร้ ผักกาดขาว คะน้า ฯ ที่บริโภคประจำวัน โดยมีแหล่งน้ำที่นำมาใช้ได้แก่ อ่างเก็บน้ำพงษ์ ทำให้เกษตรกรมีโอกาสในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ยังพบว่า เกษตรกรควรเพิ่มประสิทธิภาพกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตรัณฑ์สินค้าเกษตรที่สำคัญของเกษตรกร ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 แนวทางได้แก่

1) เกษตรกรควรประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านเทคนิคการจัดการด้านดิน โดยภาคีเครือข่ายได้มีส่วนร่วมและช่วยเป็นพี่เลี้ยงให้แก่กลุ่มเกษตรกร เนื่องจากปัจจุบันเกษตรกรหรือผู้บริโภคหันมาใส่ใจต่อสุขภาพ

2) เทคนิคการผลิตเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยต้องเพิ่มต้นทุนมากนัก และพยายามใช้ทรัพยากรในชุมชนให้มากที่สุด

3) ด้านการลดต้นทุนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบกับต้นทุนการผลิตกับผลผลิตที่ผลิตได้จากปีก่อน ๆ

นอกจากนี้ยังพบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้นั้นเกิดจากการที่ พระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ได้แก่ พระครูสุจริตน์นันทธรรม เจ้าคณะอำเภอ สันติสุข เจ้าอาวาสวัดโป่งคำ นำแนวคิดของการใส่หมวกให้ภูเขา ใส่รองเท้าให้ตีนดอย เป็นแนวคิดของการฟื้นฟูป่าต้นน้ำสันติสุข สืบเนื่องจากพื้นที่ป่าลดลง จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น เพื่อให้ประชาชนทราบและเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาภัยแล้ง การจัดการขยะ น้ำเสีย การอนุรักษ์ดิน น้ำและการเพิ่มพื้นที่สีเขียว โดยเฉพาะพระสงฆ์ในสังคมไทยเป็นผู้นำที่ชุมชนให้ความศรัทธามากกว่านโยบายภาครัฐ หลายจังหวัดพระสงฆ์ได้มีการประยุกต์แนวคิดการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาดำเนินกิจกรรมทางสังคม เช่น การบวชป่า การอนุรักษ์ ป่าต้นน้ำป่าชุมชน การสืบชะตาแม่น้ำ ล้วนเป็นกุศโลบายของการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและส่งผลกระทบต่อ ปัจจัยของสุขภาพมนุษย์ที่บริโภคอาหารที่มาจากป่า หรือกลุ่มเกษตรกรพื้นฐาน

โดยสรุปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรอำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน แบ่งออกเป็น ผลิตภัณฑ์ด้านการเกษตร ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน และผลิตภัณฑ์แปรรูป ได้แก่

1) ผลิตภัณฑ์ด้านการเกษตรนิยมปลูกพืชผัก ผลไม้ตามฤดูกาล เช่น พริกเขียว พริกทอง กระเทียม ข้าวไรซ์เบอร์รี่ ถั่วลิสง ชিং ข่า ตะไคร้ ผักกาดขาว คะน้า ฝรั่งหอม ฝรั่งกรวย ถั่วเหลือง ยาสูบ มะม่วง ส้ม เสาวรส ฯลฯ ใช้พื้นที่ปลูกตามในแหล่งชุมชนหรือในครัวเรือน

2) ผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน ได้แก่ เครื่องมือในการเกษตรกรรม เช่น วี (กาอี้) กระบุง ตระกล้า ชะลอม เป็นต้น เครื่องมือในครัวเรือน เช่น กระซอนกรองกะทิ กระตืบข้าวหรือ แอบข้าว (แอบข้าว) เป็นต้น เครื่องมือจับสัตว์ เช่น ลอบ ไช ข้อง ขนาง สุ่ม เป็นต้น

3) ผลิตภัณฑ์ด้านการแปรรูป ได้แก่ ถั่วลิสงอบ ถั่วลิสงอบสมุนไพร ถั่วลิสงแปรรูป ถั่วลิสงหอมทองแปรรูป ถั่วลิสงน้ำว้าแปรรูป ข้าวแต่น้ำ เสาวรส ชิงสามรส สบู่สมุนไพร ฯลฯ

2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าทางการเกษตรปลอดภัย อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน กระบวนการพัฒนาสินค้าทางการเกษตรอำเภอสันติสุข พบว่า เกษตรกรมีการร่วมกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนจำนวน 56 กลุ่ม บางกลุ่มไม่พร้อมที่จะผลักดันสู่กลุ่มเกษตรกรคุณภาพเพราะขาด

คุณสมบัติสำคัญคือองค์ความรู้ทางเทคโนโลยีการเกษตร ขาดข้อมูลประกอบการในการตัดสินใจ ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลของภาครัฐ และขาดกระบวนการต่อยอด ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องอย่างน้อย 3 กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ตำบลสันติสุข ได้แก่ วิสาหกิจไผ่รวก วิสาหกิจการแปรรูปกล้วย วิสาหกิจชุมชนป่าแลวผักดีดี ตำบลพงษ์ ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจข้าวแต่น กลุ่มวิสาหกิจเกษตรอินทรีย์ วิสาหกิจชุมชนตำบลคูพงษ์ ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจเกษตรอินทรีย์ กลุ่มวิสาหกิจเกษตรกรเลี้ยงวัวบ้านน่านมันคง เกษตรอินทรีย์พอเพียงร่วมใจสันติสุข เป็นต้น และนอกจากนี้ยังมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง เกษตรกรอำเภอสันติสุขควรพัฒนาและส่งเสริมให้ผู้ประกอบการ แรงงานวิสาหกิจชุมชน สมาชิกกลุ่ม OTOP กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ได้รับความรู้และทักษะฝีมือ ผลักดันให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการทำธุรกิจแนวใหม่ และประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี นวัตกรรมแปลกใหม่ และพัฒนาปรับปรุงแบบการทำธุรกิจรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เพื่อสร้างความเข้มแข็งและมั่นคงให้แก่เศรษฐกิจฐานรากในระดับชุมชนของประเทศ โดยนำเครือข่ายพระสงฆ์ที่มีบทบาทเป็นผู้นำ ได้แก่ เครือข่ายวัดโป่งคำ อ.สันติสุข จ.น่าน เป็นผู้นำในการพัฒนา และผู้วิจัยเห็นว่าควรส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรที่มีความหลากหลาย ได้แก่ กลุ่มแปรรูปไม้ไผ่, กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์พอเพียงร่วมใจสันติสุข, กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์น่าน, กลุ่มเกษตรอินทรีย์พัฒนาบ้านดอนกลาง, กลุ่มวิสาหกิจแปรรูปเกษตรเมืองโพง เป็นต้น ให้ได้รับการพัฒนาต่อไป สินค้าเกษตรที่เน้นเกษตรอินทรีย์นั้นมีอุปสรรคปัญหาที่สำคัญ ๆ 2 ด้าน คือ ด้านการเตรียมตัวของเกษตรกรที่ต้องการเปลี่ยนจากการทำเกษตรอุตสาหกรรม เกษตรเชิงเดี่ยว หรือเกษตรเคมีมาเป็นเกษตรอินทรีย์ และด้านเครื่องหมายรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ในส่วนของด้านเครื่องหมายรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์นั้นมีขั้นตอนที่ซับซ้อน และไม่ใช่ออกภาพ ในขณะเดียวกันด้านการส่งออกในปัจจุบันก็ยังไม่มีความมาตรฐานเกษตรอินทรีย์กลางที่ใช้ได้ทุกประเทศซึ่งเป็นอุปสรรคทางการค้าที่สำคัญของผู้ค้าเกษตรอินทรีย์ แต่ปัญหาที่สำคัญมากที่สุด 2 ด้านนี้ก็คือ ปัญหาการเตรียมตัวของเกษตรกร เนื่องจากเกษตรกรจะต้องเว้นช่วงการผลิตระหว่างเกษตรเคมีและเกษตรอินทรีย์อย่างน้อย 2-5 ปี ซึ่งในความเป็นจริงนั้นส่งผลกระทบต่อการทำการเกษตรของเกษตรกรเป็นอย่างมาก ทำให้เกษตรกรที่ต้องการปรับเปลี่ยนพื้นที่การเกษตรจากเกษตรเคมี หรือการปลูกพืชเชิงเดี่ยว มาเป็นเกษตรอินทรีย์นั้นจะต้องผันตัวเองมาเป็นการผลิตแบบเกษตรปลอดภัยก่อน เพื่อไม่ให้เสียประโยชน์จากการเว้นช่วงการผลิต เมื่อ

เกษตรกรรมพร้อมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปัจจุบันเน้นกระบวนการผลิตในครัวเรือนเป็นหลัก เช่น ผลิตภัณฑ์จำหน่ายจากพื้นที่ไม่ได้ใช้ ผลิตภัณฑ์ตราคาถูกเปลี่ยนเป็นผลิตภัณฑ์ข้าวแตนรชาติต่าง ๆ เป็นต้น

3. การยกระดับผลิตภัณฑ์สินค้าทางการเกษตรปลอดภัย อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน จากการสัมภาษณ์และพูดคุยคณะกรรมการบริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชนวัดโป่งคำ พบว่า แนวทางการยกระดับผลิตภัณฑ์สินค้าทางการเกษตรแบบปลอดภัย สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ นอกเหนือจากการให้ความรู้และสร้างองค์ความรู้เชิงบูรณาการร่วมกับเครือข่ายด้านการเกษตรทั้งภาครัฐ วิสาหกิจ หรือชุมชนเครือข่ายด้านการเกษตร สร้างโอกาสในการแปรรูปผลิตทางการเกษตรให้มากขึ้น เน้นการตลาดที่คาดว่าจะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ความต้องการผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภค สะดวกในการใช้ชีวิตของผู้บริโภคยุคใหม่ นอกจากนี้จุดเด่นของการเกษตรอำเภอสันติสุขเป็นแบบวิสาหกิจมีลักษณะการบริหารงานแบบผู้นำ กล่าวคือ สมาชิกจะนำผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร (เกษตรปลอดภัย) มาขายให้กับกลุ่มฯ และประธานกลุ่มฯ จะเป็นตัวแทนกลุ่มในการจำหน่ายผลผลิตต่อไป สินค้าทางการเกษตรที่ได้รับการยกระดับสู่การจำหน่ายได้แก่ กลุ่มโดยในปี 2565 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ สามารถจำหน่ายผลผลิตได้ประมาณ 5,500 กิโลกรัม/ปี โดยส่วนใหญ่เป็นผลิตภัณฑ์ฟักทอง ซึ่งและเพื่อให้กลุ่มค้าทางการเกษตรที่เป็นอาหารนั้นจะมีเทคนิคในการเพิ่มมูลค่าโดยการแปรรูปหรือการถนอมอาหารเพื่อเพิ่มมูลค่าแก่สินค้าให้มีราคาที่สูงขึ้นกว่าเดิม เช่นการแปรรูปน้ำไผ่เป็นสบู่ไผ่ การแปรรูปขิงสามรส ชาสมุนไพร เป็นต้น ซึ่งหากมีการทำอย่างเป็นระบบ จะส่งผลให้ผลผลิตสินค้าทางการเกษตรมีปริมาณไม่ล้นตลาด ทำให้ไม่เกิดสงครามราคาที่จะทำให้ราคาสินค้าลดลง อีกทั้งยังเสริมสร้างอาชีพใหม่ ๆ ในชุมชน และยังสามารถลดต้นทุนการผลิตสินค้าได้อีกด้วย เนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรที่ได้ผ่านกระบวนการแปรรูปมาแล้วนั้นโดยส่วนใหญ่จะมีขนาดที่เล็กกว่าขนาดปกติ ทำให้ค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าจากแหล่งผลิตไปยังแหล่งจัดจำหน่ายลดลง

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลิตภัณฑ์สินค้าทางการเกษตรปลอดภัย อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน มีข้อจำกัดด้านพื้นที่ ทั้งนี้เพราะเนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเขา ด้วยบริบทของพื้นที่อำเภอสันติสุข จังหวัด

น่าน ทางภูมิศาสตร์เป็นอำเภอที่ตั้งขึ้นบนพื้นที่โอบล้อมด้วยภูเขา มีแม่น้ำสายหลักผ่าน คือ แม่น้ำมวบ น้ำโซ้ง การประกอบอาชีพของประชาชนในอำเภอสันติสุขส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่นาโดยเพราะพื้นที่ราบลุ่มมีน้อย ประกอบด้วย จำนวนประชากรมีจำนวนไม่มากนัก ระยะทางการเดินทางจากตัวเมืองน่านเข้าสู่อำเภอสันติสุข เป็นระยะทางราวประมาณ 32 กิโลเมตร จึงทำให้ประชาชนบางส่วนจะออกมารับจ้างทำงาน และศึกษาเล่าเรียนในตัวอำเภอน่าน ข้าวนา ข้าวไร่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ทำให้เกษตรกรมีปัญหารายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพและมีหนี้สิน และยังมีการใช้สารเคมีจำนวนมากเพื่อกำจัดวัชพืช โดยมีพ่อค้าคนกลางปัจจัยการผลิตให้ก่อน และหักเงินคืนเมื่อรับซื้อผลผลิต สำหรับทางเลือกในการปลูกพืชอื่น ๆ ยังจำกัด ดังนั้นจึงแบ่งสินค้าทางการเกษตรอำเภอสันติสุข ดังนี้ 1) ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตตามฤดูกาล เช่น ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง และถั่วอัดแห้งจากซึ่งข้าวโพด 2) ผลิตภัณฑ์จากการปลูกไม้ยืนต้น ได้แก่ มะม่วง เงาะ มะม่วงหิมพานต์ 3) ผลิตภัณฑ์จากต้น ได้แก่ ไม้สัก ยางพารา ไม้รวก เป็นต้น 4) ผลิตภัณฑ์ใช้สอยและครุภัณฑ์ ได้แก่ ไม้กวาดดอกหญ้า ผ้าทอย้อมสีธรรมชาติ กระจก้า เป็นต้น 5) ผลิตภัณฑ์ด้านอาหาร ได้แก่ การแปรรูปชาสมุนไพร 6) สินค้าด้านปศุสัตว์ ได้แก่ เกษตรกรมีการเลี้ยงสุกรขุน การเลี้ยงไก่ เพื่อจำหน่ายและบริโภคในครัวเรือน และ 7) ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ได้แก่ ผักคะน้า ผักกาดขาว ฟักทอง แตงกวา ชিং เป็นต้น

การเกษตรจะยั่งยืนของอำเภอสันติสุขเกิดจากการตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การรวมกลุ่มผลิตสินค้าทางการเกษตรชนิดเดียวกันเพื่อการต่อรองขายทุน สอดคล้องกับแนวคิดของ Erwin, W. (1978) กล่าวว่า กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการพัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของประชาชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความชำนาญของประชาชนแก้ไขปัญหา ร่วมกับการใช้วิทยากร หรือการที่ผู้ได้รับผลประโยชน์หรือมีส่วนได้เสียในการพัฒนาได้ใช้ความพยายามร่วมกันในขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการพัฒนา ด้วยความรู้สึกผูกพันในความเป็นเจ้าของหรือหุ้นส่วน เพื่อทำให้งานหรือโครงการนั้นบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ร่วมกัน การทำเกษตรของชุมชนต้องพึ่งตนเองเป็นหลักถึงแม้จะมีปัญหาอุปสรรคอย่างไรก็ตามสอดคล้องกับงานวิจัยของยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2537) ได้กล่าวว่า การพึ่งตนเองหมายถึง การที่ชุมชนมีความสามารถที่จะดำเนินโครงการและลงทุนดำเนินกิจการได้ด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่น และยังหมายถึงสมาชิกของชุมชน หรือชาวบ้านสามารถ

ช่วยเหลือตนเองและมีขีดความสามารถที่จะแก้ปัญหา หรือสนองความต้องการของตนเองและชุมชนได้มากขึ้น รวมทั้งสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นการเกษตรสินค้าทางการเกษตรอำเภอสันติสุขจึงมีไม่มาก และการจัดจำหน่ายในตลาดชุมชนเป็นหลัก ได้แก่อินค้าด้านอาหารเป็นหลัก และต้องจำหน่ายให้หมดหากไม่หมดก็เป็นสินค้าที่แจกจ่ายให้แก่ญาติพี่น้องเช่นผักกาด ต้นหอม ผักชี เป็นต้น

2. เกษตรกรมีการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวน 56 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีการพัฒนาต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ได้รับความรู้และทักษะฝีมือ ผลักดันให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการทำธุรกิจแนวใหม่ และประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี นวัตกรรมแปลกใหม่ และพัฒนาปรับปรุงแบบการทำธุรกิจรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เพื่อสร้างความเข้มแข็งและมั่นคงให้แก่เศรษฐกิจฐานรากในระดับชุมชนของประเทศ เกษตรกรจะอยู่ได้เกิดจากการรวมกลุ่มการค้าหรือวิสาหกิจชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของดวงเดือน สมวัฒน์ศักดิ์ (2548) การแบ่งตามลักษณะการประกอบการเป็นหลัก สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท ดังนี้ 1) วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน เป็นการผลิตเพื่อการใช้ในท้องถิ่นเป็นหลัก ซึ่งมีอยู่ 5 อย่าง คือ ข้าว อาหาร สมุนไพร ของใช้ปยุ ซึ่งอยู่ในขีดความสามารถของชาวบ้านทั่วไปจะทำได้เป็นของต้องกินต้องใช้ประจำวัน มีมูลค่ามากกว่าครึ่งของค่าใช้จ่ายทั้งปีของแต่ละครัวเรือน แต่ชาวบ้านทั่วไปไม่ว่าอยู่ใกล้เมือง หรือไกลเมืองต่างก็ซื้อกินซื้อใช้ 2) วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า เป็นวิสาหกิจชุมชนที่สามารถนำออกสู่ตลาดใหญ่ได้ เพราะมีลักษณะเฉพาะตัว มีเอกลักษณ์ท้องถิ่น บางอย่างอาจมีสูตรเด็ดเคล็ดลับหรือคุณภาพดี ในระดับมาตรฐาน สามารถแข่งขันกับผลิตภัณฑ์หรือสินค้าทั่วไปได้ หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ก็คือ หนึ่งวิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า สอดคล้องกับงานวิจัยของชยานิชฐ์ บุญมา (2551) พบว่า ข้อมูลของวิสาหกิจชุมชน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 31-40 ปี ระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย มีรายได้ 10,001-15,000 บาท ต่อเดือนสถานภาพสมรส ประเภทสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) โดยส่วนใหญ่เป็นประเภทอาหารจำนวนสมาชิกในกลุ่มมี 25 คนขึ้นไป ซึ่งมีสัดส่วนในการจัดจำหน่ายสินค้าในประเทศ 100 เปอร์เซ็นต์ ลักษณะเป็นแบบขายปลีกโดยผลิตสินค้าเองทั้งหมดระยะเวลาดำเนินธุรกิจจนถึงปัจจุบันรวม 3 ปี แต่ไม่เกิน 6 ปี ลักษณะเงินทุนโดยส่วนใหญ่เป็นงบประมาณของตนเองทั้งหมดไม่ได้กู้เงินจากหน่วยงาน/สถาบันการเงิน นอกจากนั้นขีดความสามารถของผู้ประกอบวิสาหกิจชุมชนด้านองค์กรและพนักงานด้านการตลาดและลูกค้าด้านการผลิตและบริการด้านบัญชีและการเงินด้าน

ปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน คือ ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนประเภทเครื่องดื่มมีขีดความสามารถในระดับปานกลาง โดยมีความต้องการฝึกอบรมด้านการบริหารการตลาดในระดับมาก ส่วนผู้ประกอบการประเภทอาหาร ผ้า เครื่องแต่งกาย ของใช้ และของประดับตกแต่งศิลปะประดิษฐ์และของที่ระลึกและสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร มีขีดความสามารถในห้าด้านหลักอยู่ในระดับน้อยหรือน้อยที่สุด โดยมีความต้องการฝึกอบรมด้านการบริหารการตลาดในระดับปานกลาง

3. กระบวนการยกระดับผลิตภัณฑ์สินค้าทางการเกษตรปลอดภัย อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน การบริหารวิสาหกิจโดยมีลักษณะการบริหารงานแบบผู้นำ ทั้งนี้เพราะเพื่อให้ตรงกับความต้องการของตลาด ผู้ผลิตและผู้วิจัยจึงมีแนวคิดร่วมกันว่าจะออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เน้นไปที่ตราสินค้า รูปแบบของบรรจุภัณฑ์ และสร้างต้อบสินค้าด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ เช่น ต้อบขิง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอำเภอสันติสุข ควรมีความเชื่อมโยงเครือข่าย และสามารถขับเคลื่อนและร่วมพัฒนาเครือข่ายตามขีดจำกัดและความสามารถ คือการสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตโดย 1) การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ 2) การตลาดออนไลน์ 3) ผลิตภัณฑ์นวัตกรรมมีการวิจัยพัฒนา คิดสร้างสรรค์ออกมา เช่น น้ำไผ่, สบู่ไผ่, ขิง 3 รส, ข้าวแต่น, ผลิตภัณฑ์จากไผ่, นำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนา เพื่อช่วยให้ชุมชนมีความสามารถผลิตสินค้าได้รวดเร็วมากยิ่งขึ้น และส่งเสริมการพัฒนามาตรฐานของสถานที่ที่ใช้ในการผลิตและอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ให้มาตรฐาน อุตสาหกรรม และเป็นมาตรฐานสากล รวมถึงการเพิ่มคุณค่าเข้าไปในแต่ละขั้นตอนของ Value Chain สอดคล้องกับงานวิจัยของดวงสมร พงษ์พิบูล (2549); วีระศักดิ์ สมยานะ (2561) พบว่า เกษตรกรยังขาดความสามารถในการผลิตสินค้าให้ได้ปริมาณที่เพียงพอ รวมถึงคุณภาพผลผลิตในแต่ละรอบการผลิต โอกาส คือ กลุ่มเกษตรกรมีหน่วยงานที่คอยให้ความช่วยเหลือทั้งด้านความรู้และเงินทุน แต่อุปสรรคที่ต้องเผชิญ คือ มีการแข่งขันของสินค้าเกษตรในตลาดสูง ทั้งด้านราคาและปริมาณ แนวทางในการพัฒนากลุ่มเกษตรกร 6 มิติตามลำดับความสำคัญ เริ่มจากมิติการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยใช้ทรัพยากรของชุมชนอย่างคุ้มค่าตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากนั้นกำหนดมิติของเป้าหมายของการพัฒนาศักยภาพขึ้นโดยกำหนดกลยุทธ์โครงสร้างและการแข่งขันสู่ระดับอาเซียนด้วยการจัดการความรู้ (KM) จากภูมิปัญญาของเกษตรกรชุมชนให้เกิดการต่อยอดของการสร้างมูลค่าเพิ่ม และนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ให้ได้ เพื่อนำไปสู่มิติด้านการตลาด ซึ่งต้องพัฒนาแบบบูรณาการกับมิติ

ภาครัฐบาล สุดท้ายต้องเข้าถึงมิติของการพัฒนาระดับอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนภาคการเกษตรชุมชนให้สามารถแข่งขันระดับอาเซียนได้ ทั้งนี้การวิจัยสามารถเพิ่มศักยภาพของชุมชนซึ่งได้ผลลัพธ์ของการพัฒนา 9 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาการตลาดสินค้าเกษตร และด้านการตรวจสอบความพึงพอใจของลูกค้า สอดคล้องกับงานวิจัยของพรณิภา ชาวคำ และคณะ (2561) พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเข้าสู่ตลาดธุรกิจโรงแรม จังหวัดเชียงราย พบว่า จากผลความพึงพอใจในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์เข้าสู่ธุรกิจโรงแรม ด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์พบว่า มีความพึงพอใจเฉลี่ยสูงสุด ผลการศึกษาในการประเมินความพึงพอใจผลิตภัณฑ์ชุมชนเข้าสู่ธุรกิจโรงแรมพบว่า การส่งเสริมการตลาดและบรรยากาศของแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์สร้างความพึงพอใจต่อนักท่องเที่ยวในระดับมาก นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่าแนวทางการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร คือ การแปรรูปให้สินค้าเกษตรที่สามารถต่อยอดไปสู่เชิงพาณิชย์ได้ จนได้รับมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับ และจะพัฒนาต่อยอดได้ดีขึ้น ในรูปแบบบรรจุภัณฑ์ สมัยใหม่เหมาะแก่ผู้บริโภค และกลุ่มลูกค้าต่างประเทศในเชิงสร้างสรรค์

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรปลอดภัย อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน เกิดขึ้นจากความต้องการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเล็ก ๆ ที่ต้องการให้ชุมชนหรือเครือข่ายเกิดการเรียนรู้มุ่งพัฒนาสินค้าทางการเกษตรอินทรีย์ที่มีคุณค่า มุ่งเน้นที่รวมกลุ่มกันทำงานโดยทุกคนมีต้นทุนด้านการเกษตรแบบภูมิปัญญา ภูมิรู้ ฐานทรัพยากรที่เป็นไปในลักษณะเดียวกัน มีจุดประสงค์ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นการประกอบการเพื่อบริโภคของตนเอง ทดแทนการนำเข้า ลดการพึ่งพาภายนอก สร้างรายได้เพิ่มโดยใช้กระบวนการเรียนรู้เป็นตัวขับเคลื่อน มีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย เพื่อให้สามารถจัดการกับปัญหาหนี้สินความยากจนหรืออื่น ๆ ได้อย่างยั่งยืน กระบวนการยกระดับสินค้าทางการเกษตรของอำเภอสันติสุขมีปัจจัยที่ควรพัฒนาให้ไปสู่มาตรฐานที่มีเป้าหมายได้แก่คุณสมบัติหรือตัวชี้วัด ของสินค้า

1. มีเรื่องราว (Story) ของผลิตภัณฑ์ หรือที่มาของผลิตภัณฑ์ ไม่ซ้ำล้นซ้ำแล้วลวงที่มาจากปัญหาเขาหัวโล้น การทำการเกษตรเชิงเดี่ยวของเกษตรกร กลุ่มโป่งคำที่มาจากผู้นำสงฆ์ที่ต้องการช่วยแก้ปัญหาความยากจน และการรวมกลุ่มชุมชน

2. มีกระบวนการผลิตที่ได้มาตรฐาน มีเครื่องหมายรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ เช่น อย./มผช./มอก./ฮาลาล/สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) เป็นต้น

3. มีกระบวนการผลิตหรือบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม แนวคิดของกลุ่มเกษตรกรสันติสุขเน้นอาหารปลอดภัยต่อผู้บริโภค เน้นเกษตรอินทรีย์จากการใช้หลักธรรมชาติที่เรียกว่า “สัจจะ” จึงทำให้เกษตรกรที่ต้องการจำหน่ายสินค้าของตนเองต้องพัฒนาให้ได้มาตรฐานของกลุ่ม

4. มีตลาดหลักรองรับผลิตภัณฑ์ที่มีการสั่งซื้อผลิตภัณฑ์อย่างสม่ำเสมอ ไม่ใช่ตลาดที่เป็นงานแสดงสินค้า

สิ่งที่ค้นพบเพื่อให้ชุมชน หรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้มีกระบวนการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรให้ยั่งยืนได้ ผู้เสนอเห็นว่าควรมีกระบวนการพัฒนาดังนี้

ภาพที่ 1 กระบวนการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรให้ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานหรือวิสาหกิจชุมชนควรเพิ่มรูปแบบของการจำหน่ายสินค้า รูปแบบออนไลน์ ขั้นตอนการทดสอบฉลากสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของสินค้ากับกลุ่มตลาดว่า

ผลากสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของสินค้ามีความเหมาะสมหรือไม่ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาตามความต้องการของตลาด

2. ชุมชน ภาครัฐควรต่อยอดในประเด็นด้านการท่องเที่ยวด้านการพัฒนาด้านการตลาด รวมถึงการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวในเชิงกิจกรรมการตลาดกับภาคที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งในจังหวัด และต่างจังหวัด

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. วิสาหกิจชุมชนควรนำผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์นำไปเป็นแนวทางในการสร้างกระบวนการทางการตลาดให้ครอบคลุมวัตถุดิบสินค้าเริ่มจากผลิตภัณฑ์แรกไปยังผลิตภัณฑ์ต่อไป

2. วิสาหกิจชุมชนควรตระหนักถึงความสำคัญของนโยบายทางการค้าที่เน้นการผลิตปลอดสารพิษ ซึ่งสามารถทำให้ผู้บริโภคเชื่อในแหล่งผลิตที่เน้นคุณธรรมขององค์กรทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักเพื่อยึดฐานการค้าทางการตลาด

เอกสารอ้างอิง

ชญาธิษฐ์ บุญมา. (2551). *กลยุทธ์การเพิ่มขีดความสามารถของผู้ประกอบการวิสาหกิจ ชุมชน (OTOP) ในจังหวัดปทุมธานี*. (การค้นคว้าแบบอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทั่วไป). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

ดวงเดือน สมวัฒน์ศักดิ์. (2548). *วิสาหกิจชุมชน*. ชัยนาท: กรมส่งเสริมการเกษตร.

ดวงสมร พงษ์พิบูล. (2549). *การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหนองรีร่วมพัฒนา*. (รายงานการวิจัย). กรมส่งเสริมการเกษตร: สำนักส่งเสริมและพัฒนากิจการเกษตรเขตที่ 2 ราชบุรี.

ทวีวงศ์ ศรีบุรี. (2539). *สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และการศึกษา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธัญมัย เจียรกุล. (2557). *ปัญหาและแนวทางการปรับตัวของ OTOP เพื่อพร้อมรับการเปิด AEC*. วารสารนักบริหาร ที่ 34 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2557

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2550). *แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: บริษัท ไร่ไทยเพรส.

พรรณนิภา ชาวคำ และคณะ. (2561). *การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเข้าสู่ตลาดธุรกิจโรงแรม จังหวัดเชียงราย*. (วารสารวารสารวิทยาลัยดุสิตธานี ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม - เมษายน 2561)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2537). *การพัฒนาชุมชนจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: บางกอกบล๊อค.

วันชัย วัฒนศัพท์. (2552). *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า และมูลนิธิอาเซีย.

วีระศักดิ์ สมยานะ. (2561). *การวิจัยและพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัด เชียงใหม่ อย่างสร้างสรรค์ เพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนบน พื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานคณะกรรมการวิจัย แห่งชาติ (วช.): มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

Erwin, W. (1976). *Participation Management: Concept, Theory and Implementation*. Atlanta, Ga: Georgia State University Press.